

**PROGRAM FÖR INTEGRATIONSFRÄMJANDE FÖR
HAMMARLANDS KOMMUN FÖR ÅREN 2018-2021**

PROGRAM FÖR INTEGRATIONSFRÄMJANDE I HAMMARLANDS KOMMUN FÖR ÅREN 2018-2021

PROGRAM FÖR INTEGRATIONSFRÄMJANDE I HAMMARLANDS KOMMUN FÖR ÅREN 2018-2021	1
INLEDNING.....	1
1. Begrepp och terminologi.....	1
2. Bakgrund och utgångspunkt.....	3
3. Lagstiftning	4
4. Målsättningar med arbetet med främjande av integration.....	5
5. Statens och landskapets integrationspolitik och integrationsprogram	5
6. Ansvars- och uppgiftsfördelning	7
7. Kommunala integrationsprogram	8
8. Första skedets handledning, rådgivning och service.....	8
9. Arbete, utbildning och sysselsättningstjänster	10
10. Individuella integrationsplaner	10
11. Boende och samhällsplanering	11
12. Barnomsorg och grundskola.....	11
12.1 . Barnomsorg	11
12.2. Förundervisning.....	12
12.3. Grundskolan	12
13. Socialservice	13
13.1. Det vuxensociala arbetet.....	13
13.2. Handikappservice	14
13.3. Barnskydd	14
13.4. Äldreomsorg.....	14
14. Hälso- och sjukvårdstjänster	15
15. Medborgarinstitutet.....	16
15.1. SFI – intensivkurser i svenska för inflyttade.....	16
15.2. Allmänna kurser i svenska för inflyttade	16
15.3. Svenska i arbete.....	17
15.4. Svenska för personer som inte kan läsa och skriva det latinska alfabetet.....	17
15.5. Kurser för kvotflyktingar.....	17
15.6. Informationskontoret Kompassen	17
15.7. Allmänna språkexamen i svenska som främmande språk	17
16. Tolk- och översättningstjänster.....	18

16.1. Myndigheten ska ordna tolkningen	18
16.2. Distanstolkning att rekommendera	18
16.3. Kamrathandledare.....	18
17. Kultur, fritid, ungdom och idrott	19
18. Övriga aktörer.....	19
18.1. Föreningar och församlingar	19
18.2. Folkpensionsanstalten.....	19
18.3. Migrationsverket och polisen.....	20
18.4. Magistraten	20
18.5. Skattebyrån	20
19. Befolkning och språk på Åland i dag.....	21
20. Åland ur invandrarens synvinkel	21
21. Åtgärder för framtiden	22
Ytterligare läsning.....	22

PROGRAM FÖR INTEGRATIONSFRÄMJANDE I HAMMARLANDS KOMMUN FÖR ÅREN 2018-2021

INLEDNING

Enligt Ålands statistik- och utredningsbyrå fanns det 1 537 invånare i Hammarlands kommun år 2015. Av dessa hade sammanlagt 129 personer (8,4 % av befolkningen) ett annat modersmål än svenska. De största språkgrupperna utgjordes av personer med finska (47), rumänska (29), lettiska (20), engelska (6), ryska (5), estniska (4), thailändska (4) och övriga (14). Antalet utländska medborgare var 157 (10,2 %). Det största antalet utländska medborgare utgjordes av svenskar (122), rumäner (30) och letter (23). Sammanlagt fanns det representanter för 17 olika nationaliteter i Hammarland.

Hammarlands kommun har ingen tidigare erfarenhet av att ta emot flyktingar. Däremot kan det idag bo invånare i kommunen som invandrat till landet som flykting men kommunen har inte några uppgifter angående det här.

Landskapsregeringen har antagit ett program för integrationsfrämjande för åren 2016-2019. Att antalet invandrare ökar är sannolikt genom den fria rörligheten inom EU-området.

1. Begrepp och terminologi

I landskapsregeringens program för integrationsfrämjande för åren 2016-2019 finns följande definitioner på begrepp och terminologi.

Centrala termer

Asyl: Uppehållstillstånd som beviljas en utlänning i asylprocessen på grund av flyktingstatus.

Asylsökande: En person som begär skydd och uppehållsrätt i en främmande stat. Personen får flyktingstatus om asyl beviljas honom eller henne. En asylsökande är alltså inte en flykting, eftersom kriterierna för flyktingkap ännu inte har utretts. I samband med asylförfarandet utreds och avgörs också om uppehållstillstånd kan ges på någon annan grund.

- Flykting:** En utlänning som har välgrundad fruktan för förföljelse på grund av härkomst, religiös uppfattning, nationalitet eller tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller på grund av sin politiska uppfattning (definieras i FNs flyktingkonvention). Flyktingstatus får en person som någon stat beviljar asyl eller som UNHCR konstaterar vara flykting.
- Inflyttad:** En term som används på Åland för person som flyttat till Åland oavsett ursprungsart. Ofta avses inflyttade med utomnordiskt ursprung, men inte alltid. Bruket av inflyttad i det här programmet avser i första hand inflyttade med utomnordiskt ursprung. Terminologin i den åländska integrationslagen är invandrare.
- Integration:** Invandrarens och samhällets interaktiva utveckling med målet att ge invandraren de kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet samtidigt som invandrarens möjligheter att upprätthålla sitt eget språk och sin egen kultur stöds.
- Integrationsfrämjande:** Sektorsövergripande främjande och stödjande av integration med hjälp av myndigheters och andra aktörers åtgärder och tjänster.
- Integrationslagen:** I integrationsprogrammets löpande text används begreppet ”integrationslagen”, och avser då landskapslag om främjande av integration (ÅFS 2012:74)
- Integrationsplan:** En individuell plan som av kommun och/eller AMS uppgörs tillsammans med de invandrare som är arbetslösa arbetssökande eller i behov av utkomststöd. Kan även göras upp för barn och familjer.
- Integrationsprogram:** Kommunens program för integrationsfrämjande ska göras upp för fyra år i taget och ska innehålla planer för åtgärder och tjänster, samt information om vem som ansvarar för samordningen av kommunens integrationsfrämjande åtgärder. Landskapsregeringen beslutar om utvecklandet av integrationen i landskapet genom att för fyra år i sänder utarbeta ett program för integrationsfrämjande. I programmet uppges målen och åtgärderna för främjandet av integrationen.
- Invandrare:** En person som flyttar från ett land till ett annat. Ett allmänbegrepp som gäller för personer som flyttar på olika grunder.
- Kvotflykting:** En person som UNHCR beviljat flyktingstatus och som har beviljats inresetillstånd inom ramen för en flyktingkvot som årligen fastställs i statsbudgeten.
- Migrant:** En person som flyttar från ett land till ett annat, både in- och utvandrare.

Uppehållskort: Ett av polisen beviljat kort med vilket en person som är familjemedlem till en EU-medborgare men som själv inte är EU-medborgare bevisar sin uppehållsrätt i Finland.

Uppehållsrätt: EU-medborgare har rätt att fritt vistas och arbeta i landet i högst tre månader utan att registrera sig. Därefter behöver man registrera sin uppehållsrätt vid polisen. För registrering av uppehållsrätt krävs i princip att personen har tillräckliga tillgångar för egen och för sina familjemedlemmars räkning. Några specifika belopp har inte definierats för detta försörjningskrav, utan varje fall prövas för sig med beaktande av personens individuella omständigheter.

Uppehållstillstånd: Tillstånd att återkomma upprepade gånger till landet och vistas här. Beviljas för olika anledningar (arbetstagare, näringsidkare, studier, familjeband, permanent eller tidsbegränsat)

Utlänning: En person som inte är medborgare i det land där densamma bor eller vistas.

Definitioner hämtade från: Migrationsverket, Landskapslag om främjande av integration (ÅFS 2012:74), polisen.

2. Bakgrund och utgångspunkt

Under vintern 2014 har en arbetsgrupp tagit fram föreliggande modell för Ålands kommunala integrationsprogram. Gruppen har bestått av representanter för Jomala kommun, Mariehamns stad, Ålands kommunförbund samt Ålands landskapsregering, och arbetet utförts i samråd med representanter för andra berörda aktörer.

Enligt integrationslagen ska kommunen eller flera kommuner tillsammans göra upp ett program för att främja integrationen och för att stärka det sektorsövergripande samarbetet. I 27 § integrationslagen ges förslag på vad kommunernas program för integrationsfrämjande kan innehålla. Programmet ska godkännas i respektive kommuns fullmäktige och ses över minst vart fjärde år, samt beaktas i den strategiska planeringen och uppföljningen, t.ex. när budget och ekonomiplan görs upp i kommunen.

Arbetsgruppens modell för kommunala integrationsprogram är avsedd att i den enskilda kommunen kunna antas i sin helhet alternativt tjäna som inspiration för ett eget program.

Utöver kommunala integrationsprogram upprättas även individuella integrationsplaner. För flyktingmottagning finns ”Manual med praktisk information för mottagande kommuner”.

3. Lagstiftning

På grund av Ålands särskild lagstiftningsbehörighet gäller på Åland dels den åländska landskapslagen om främjande av integration (ÅFS 2012:74) och dels rikets lag om främjande av integration (FFS 2010: 1386) i tillämpliga delar.

I integrationslagen stadgas att integration ska gälla alla som har ett giltigt uppehållstillstånd enligt utlänningslagen (FFS 2004: 301) men även den som flyttat till Åland och som har en registrerad uppehållsrätt eller ett registrerat uppehållskort. Syftet med integrationslagen är att stödja och främja alla invandrades utbildning, sysselsättning och annan integration samt de invandrades möjligheter att aktivt delta i samhället. Utöver det är lagens syfte även att främja jämlikhet, likabehandling och en positiv växelverkan mellan olika befolkningsgrupper.

Integrationslagen reglerar hur och vad kommunerna är skyldiga att göra och vilka åtgärder som faller på landskapet eller andra aktörer. Enligt lagen ska AMS eller kommunen inom två månader från det att myndighetens relation med den invandrade inletts påbörja en inledande kartläggning för den invandrare som antingen är arbetslös eller som inte bara tillfälligt lyfter utkomststöd.

För att trygga likabehandling i såväl privat som offentlig verksamhet, där bland annat kommunal verksamhet inräknas, gäller lag om likabehandling (FFS 2004: 21). Syftet med likabehandlingslagen är att främja och trygga likabehandling samt att effektivisera rättsskyddet för den som utsatts för diskriminering. Lagen stadgar att myndigheterna i all sin verksamhet på ett målmedvetet och systematiskt sätt ska främja likabehandling samt att myndigheterna ska etablera en sådan förvaltningssed och ett sådant verksamhetssätt som säkerställer att likabehandling tillämpas när ärenden bereds och beslut fattas. Genom lagen markeras det att ingen får diskrimineras på grund av ålder, etniskt eller nationellt ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, funktionshinder, sexuell läggning eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Förbud mot diskriminering på grund av kön finns i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (FFS 1986: 609).

Varje kommun ersätts för de kostnader som kommunen har för anordnandet av åtgärder för integrationsfrämjande enligt lagen. Rikets integrationslag ändrades 1.12.2014 så att även åländska kommuner har möjlighet att erhålla ersättning från staten (se 44 § och 46 §). Förutsättningen för att erhålla ersättning är att kommunen har ett integrationsprogram i enlighet med 26 § integrationslagen samt har ingått ett avtal med närings-, trafik- och miljöcentralen (NTM-centralen) enligt 41 § rikets integrationslag. Kostnaderna ersätts inom ramen för den finska statsbudgeten av NTM-centralen enligt en kalkylmässig grund eller enligt de faktiska kostnaderna. Dessutom ersätts kommunen för de kostnader som kommunen haft för betalning av integrationsstöd under en period om högst tre år.

4. Målsättningar med arbetet med främjande av integration

Det övergripande målet för integrationspolitiken i landskapet Åland definieras i landskapsregeringens program för främjande av integration 2012-2015: ”Alla kvinnor, män, flickor och pojkar ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter på alla områden i livet. Åland ska vara ett inkluderande samhälle där alla garanteras en likvärdig behandling.”

Målet för kommunens och de andra lokala myndigheternas integrationsfrämjande är, enligt integrationslagen, att lokalt eller regionalt stödja internationalism, jämlikhet och likabehandling samt att främja en positiv växelverkan, med goda etniska relationer och en dialog mellan olika kulturer och befolkningsgrupper.

Integrationen ska främjas så att den sociala identiteten stärks, särskilt bland barn och unga samt inom grupper som står utanför arbetsmarknaden. Möjligheter att bevara sitt eget språk och sin egen kultur bör stödjas, och delaktighet för invandrargrupper uppmuntras i olika sammanhang.

5. Statens och landskapets integrationspolitik och integrationsprogram

Landskapsregeringens integrationsfrämjande program 2012-2015

Integrationslagen trädde i kraft den 1 januari 2013. För att underlätta tillämpningen av lagen har landskapsregeringen publicerat tillämpningsanvisningar som är i kraft från och med den 24 januari 2013 och tills vidare.

Integrationslagen medför att ansvaret och uppgiftsfördelningen för det integrationsfrämjande arbetet mellan myndigheter i landskapet tydliggörs. Regleringen av de åtgärder som främjar invandras integration innebär vidare att åtgärderna bildar en sammanhållen helhet. Landskapsregeringen beslutar om utvecklandet av integrationen i landskapet, vilket skett bland annat genom att utarbetandet av ett program för främjandet av integration för perioden 2016-2019. Programmet överensstämmer med föresatserna i regeringsprogrammet för samarbete, resultat och framtidstro tillika som det tar hänsyn till de nuvarande förhållandena i det åländska samhället.

I programmet finns mål och åtgärder för främjande av integration, vilka kontinuerligt ska följas upp och utvärderas. Ett framgångsrikt integrationsarbete resulterar i rättvisa, demokrati och vinster för det åländska samhället. Integrations- och inkluderingsfrågor berör många olika politikområden och inkluderar till exempel insatser inom arbetsmarknads-, social- och utbildningspolitiken samt arbete mot diskriminering. Politiken inriktar sig bland annat på generella åtgärder som syftar till att eliminera utanförskapet i samhället.

Genomförandet av landskapsregeringens program för integrationspolitiken kräver kunskap, insikt och vilja samtidigt som ansvaret vilar på ordinarie aktörer. De åländska myndigheterna har olika roller och olika ansvar, vilket innebär att man måste samverka och samordna sina verksamheter i syfte att uppnå en effektiv etableringsprocess för de inflyttade. Det praktiska arbetet utförs genom en arbetsfördelning mellan olika berörda aktörer.

En god introduktion är viktig för alla som kommer till ett nytt samhälle. Det åländska integrationsarbetet ska grunda sig på individens rätt till utveckling, delaktighet och självförsörjning. Människors olika bakgrund, etnicitet, kultur, språk och livserfarenhet ska tas tillvara och hanteras med respekt. Jämlikhet och likabehandling samt en positiv växelverkan mellan olika befolkningsgrupper ses som viktiga faktorer för integrationsprocessen.

Mångfald handlar inte bara om hur det åländska samhället ska se ut utan är i allra högsta grad kopplad till mänskliga rättigheter. Mångfald ses som en tillgång som berikar det åländska samhället, ger det ny livskraft och bidrar till att göra samhället mångfacetterat. Samhällsklimatet på Åland ska vara öppet och välkomnande och landskapsregeringen tar skarpt avstånd från all form av främlingsfientlighet såsom diskriminering och rasism. Samarbete och samverkan är grundförutsättningar för främjande av integration. Detta innebär bland annat samarbete mellan myndigheter, kommuner, organisationer och föreningar såväl internt som sektorsövergripande.

Det övergripande målet för integrationen är, enligt såväl lagen som landskapsregeringens och de kommunala integrationsfrämjande programmen, att alla kvinnor, män, flickor och pojkar ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter på alla områden i livet. Åland ska vara ett inkluderande samhälle där alla garanteras likvärdig behandling.

Ett öppet, integrerat och fungerande åländskt samhälle kräver gemensamma rättsnormer, gemensamma mötesplatser och det svenska språket som ett gemensamt kommunikationsverktyg, oavsett vilka andra språk vi behärskar.

Ansvaret för den offentliga förvaltningens konkreta integrationsarbete ligger på respektive avdelning eller myndighet medan samordningsansvaret finns hos integrationssamordnaren på landskapsregeringens kansliavdelning.

Landskapet Ålands fokusområden för integrationspolitiken 2012-2015:

- Tillgång till svenska språket
- Utbildning
- Förvärsarbete och sysselsättning
- Hälsa och tillgång till hälsovård
- Främjande av delaktighet, goda relationer och förebyggande främlingsfientlighet och diskriminering
- Ökad beredskap i en värld i förändring (flyktingmottagning, personer utanför det sociala skyddsnätet, forum för dialog)

Statens integrationsprogram

Statens integrationsprogram, som första gången fastställdes i juni 2012, innehåller integrationsfrämjande mål och åtgärder samt tyngdpunktsområden för följande regeringsperiod. Programmets allmänna målsättning är att stöda invandrarnas delaktighet på alla områden i samhället: politiskt, socialt, ekonomiskt och kulturellt. Då stärks också de olika befolkningsgruppernas växelverkan och goda etniska kontakter. Programmets mål och åtgärder siktar på jämlikhet, icke-diskriminering och förebyggande av rasism samt främjande av ett positivt attitydklimat i hela samhället.

En lyckad integrationspolitik förutsätter att alla förvaltningsområden förbinder sig till programmets mål. I programmet har antecknats flera praktiska åtgärder och med hjälp av dem ska man sträva efter att uppnå målen. Programmets särskilda tyngdpunktsområden är att främja invandrarnas sysselsättning och att stöda invandrarbarn och -unga samt familjer och kvinnor. Sysselsättningen främjas i synnerhet genom att utveckla arbetsförvaltningens tjänster och integrationsutbildning. Det som är grundläggande för integrationen är att invandrarna blir etablerade kommuninvånare. Därför stöds invandrantjänster genom insatser på småbarnsfostran, utbildning och social- och hälsotjänster. Invandrarbarn och -ungdomar ska garanteras tillräckliga språk- och studiefärdigheter samt smidigheter i utbildningsvägar. Därutöver främjas integrationen i vardagen med hjälp av boende-, idrotts- och kulturtjänster. Det är en viktig utgångspunkt i programmet att även inkludera det civila samhället och organisationer i det integrationsfrämjande arbetet.

6. Ansvars- och uppgiftsfördelning

Allmänt om ansvaret för främjande av integration

Enligt integrationslagen gäller att åtgärder och tjänster som främjar integration ordnas som en del av kommunernas och landskapets basservice samt i form av andra åtgärder som främjar integration. Invandrarbefolkningens behov och främjandet av integrationen ska beaktas i kommunens och de andra lokala myndigheternas allmänna planering, verksamhet och uppföljning.

Landskapsregeringen svarar för den allmänna utvecklingen, planeringen och styrningen av integrationspolitiken, utvärderingen och uppföljningen av integrationspolitiken, stödet till kommunerna och rådgivningen i frågor som gäller främjandet av integrationen, styrningen, rådgivningen och stödet till Ålands arbetsmarknads- och studieservicemyndighet (AMS) och utvecklingen av personalens kompetens i arbetet med att främja integrationen och sysselsättningen samt planeringen, upphandlingen och tillsynen i fråga om

integrationsutbildningen för en invandrare som är registrerad som arbetssökande vid AMS enligt landskapslagen om arbetsmarknadspolitisk verksamhet.

De lokala myndigheterna ska utveckla integrationen som ett sektorsövergripande samarbete. I samarbetet deltar kommunen, Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS), AMS och polisen samt organisationer, föreningar och sammanslutningar som anordnar integrationsfrämjande åtgärder och tjänster.

Landskapsregeringen ska ta fram och publicera information om det åländska samhället och hålla informationen tillgänglig på olika språk.

Kommunala myndigheter och landskapets myndigheter ska ge invandrare lämplig vägledning och rådgivning om integrationsfrämjande åtgärder och tjänster samt om arbetslivet.

7. Kommunala integrationsprogram

Kommunen är samordningsansvarig för utvecklandet av invandrarnas integration samt för planeringen och uppföljningen av integration på lokal nivå. Kommunen ska se till att de kommunala tjänsterna lämpar sig även för invandrare. Dessutom ska kommunen se till att den egna personalens kunskap och kompetens i integrationsfrågor utvecklas.

Målet med kommunens integrationsfrämjande är att stödja internationalism, jämlikhet och likabehandling på lokal nivå samt att främja positiv växelverkan mellan olika befolkningsgrupper. Vidare är målet att främja goda etniska relationer och möjliggöra dialog mellan olika kulturer och att skapa delaktighet för invandrarna samt att stödja deras möjligheter att bevara sitt eget språk och sin egen kultur. Kommunen ska beakta invandrarnas behov i sin allmänna planering, verksamhet och uppföljning.

Integrationslagen stadgar att kommunerna, antingen var för sig eller tillsammans, ska göra upp ett integrationsprogram för att främja integrationen och stärka det sektorsövergripande samarbetet. Integrationsprogrammet ska godkännas av kommunfullmäktige och ses över minst vart fjärde år. Kommunerna ska beakta programmet när den kommunala budgeten och ekonomiplanen görs upp.

8. Första skedets handledning, rådgivning och service

Invandrare har rätt att få vägledning och rådgivning om integrationsfrämjande åtgärder och tjänster samt om arbetslivet av både kommunala myndigheter och landskapets myndigheter. För kommunen handlar det om de olika verksamhetsområdena såsom socialkansli, daghem, skolor med flera. Av landskapets myndigheter är de mest centrala ÅHS, AMS samt gymnasialstadiets utbildningar.

En framgångsrik integration utförs i samarbete med klienter, andra myndigheter och organisationer. Kommunen har att tillse att personalen har behövlig kunskap och kompetens på området.

Inledande kommunal mottagningservice för flyktingar kan innebära att:

- ordna första bostaden,
- ta emot flyktingarna och följa dem till bostaden,
- ha sektorsövergripande samarbete, hembesök och ordnade träffar,
- ordna informationsträffar i grupp, om bland annat social- och hälsovården, AMS:s och FPA:s service samt fritidssysselsättningar,
- ge information om rättigheter och skyldigheter.

Fortsatt kommunal mottagningservice för flyktingar kan innebära att:

- granska bostaden och de mest nödvändiga grundtillbehören,
- informera om anläggande nya flyktingar till hälsovården, daghem och skolor med flera berörda instanser,
- göra hembesök och visa närmsta omgivningen inklusive exempelvis butiker, banker och hälsovården,
- vägleda om boende i flerfamiljshus, hushållsapparater, användning av tvättstuga, ordningsregler med mera,
- styra till hälsoundersökningar eller ordna hjälp i akuta sjukdomsfall,
- gå igenom dokument och intyg, översätta och hjälpa vid inskrivning i kommunen samt med eventuella polisärenden såsom uppehållstillstånd och pass,
- besöka daghem, skolor eller andra serviceställen tillsammans med klientfamiljen,
- ge rådgivning, vägledning och finnas tillhands för diskussion.

Socialt arbete i kommunen under de tre första åren efter mottagandet kan innebära att:

- kartlägga livssituationen och servicebehovet samt vägleda till tjänster som behövs,
- svara för utkomststödet, förklara om socialskyddet som helhet och ansöka om förmåner av FPA,
- vägleda arbetsföra invandrare till AMS för uppgörande av integrationsplan och att samarbeta med personal vid AMS i frågan,
- göra upp integrationsplaner för personer som förblir utanför arbetslivet, så som hemmaföräldrar, äldre personer, handikappade, barn och unga,
- samarbeta med barnomsorg, skola, vuxenutbildning och andra myndigheter,
- kartlägga flyktingarnas livsskeden och eventuella traumatiska erfarenheter, bedöma vårdbehovet och styra till vård i samarbete med ÅHS och psykologer/psykiatri,
- ge psykosocialt stöd och utreda olika krissituationer,
- ge rådgivning, vägledning och diskutera,
- hjälpa med att inleda ärenden i ansökningar som handlar om familjeåterföreningar och att göra utredningar och ge utlåtanden under processens gång,

- samarbeta med organisationer, föreningar och församlingar inom ramen för varierande verksamheter, fester och vänskapsverksamhet,
- stöda invandrarsammanslutningar.

9. Arbete, utbildning och sysselsättningstjänster

AMS svarar för arbetsmarknadsservicen, förutom den sysselsättningsfrämjande utbildningen, och andra åtgärder som främjar och stöder invandrades sysselsättning och integration för invandrare som har anmält sig som arbetssökande.

Ansvar för inledande kartläggning av förutsättningar för sysselsättning, studier och annan integration, samt av behoven av språkutbildning och andra integrationsfrämjande åtgärder och tjänster, fördelas mellan AMS och kommunen.

10. Individuella integrationsplaner

En invandrare har rätt till en integrationsplan, om han eller hon är arbetslös och registrerad som arbetssökande vid AMS, eller om han eller hon annat än tillfälligt får utkomststöd, eller med stöd av den inledande kartläggningen bedöms vara i behov av en plan för att integrationen ska främjas. AMS ansvarar huvudsakligen för uppgörandet av de individuella integrationsplanerna för arbetslösa invandrare i arbetsför ålder, medan kommunen ansvarar för att göra upp individuella integrationsplaner för den invandrare som inte bara tillfälligt får utkomststöd eller den som med stöd av den inledande kartläggningen bedöms vara i behov av en plan för att integrationen ska främjas. Såväl AMS som kommunen bör samråda med övriga myndigheter vid framtagandet av individuella integrationsplaner.

Den individuella integrationsplanen är en personlig plan för åtgärder och tjänster i syfte att stödja invandrarens möjligheter att inhämta tillräckliga kunskaper i svenska och andra kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet, och främja möjligheter att delta som en likvärdig medlem i samhällsverksamheten.

Utöver studier i svenska kan, i mån av möjlighet, i integrationsplanen överenskommas om undervisning i invandrarens eget modersmål, samhällsorienterad undervisning, läs- och skrivundervisning samt undervisning som kompletterar den grundläggande utbildningen, integrationsutbildningen och andra individuella åtgärder som främjar integrationen.

I arbetet med integrationsplanen tas hänsyn till invandrarens egna integrationsfrämjande mål. Integrationsplanen och andra relevanta planer som utarbetats för invandrare ska samordnas. Åtgärder enligt integrationsplanen genomförs vid behov genom sektorsövergripande samarbete.

Den myndighet som tillsammans med invandraren utarbetar en integrationsplan ska skriftligen, och på invandrarens begäran muntligen, redogöra för vilka rättigheter och skyldigheter som följer av planen och de anknytande åtgärderna. Den myndighet som utarbetat integrationsplanen ska aktivt tillhandahålla invandraren de åtgärder och tjänster som ingår i hans eller hennes integrationsplan inom ramen för anvisade anslag. Invandraren ska iakttä sin plan och söka sig till och regelbundet delta i den undervisning i svenska som ingår i integrationsplanen och i andra åtgärder och tjänster som överenskommit i planen. AMS och kommunen ska följa genomförandet av den individuella integrationsplanen.

11. Boende och samhällsplanering

Kommunen sörjer för samhällsplanering och byggnadstillsyn, och tillhandahåller bostäder samt boenden åt personer med särskilda behov. Runtom i landskapet finns även privata hyresvärdar.

I fråga om främjande av integration betonas här särskilt vikten av att motverka fysisk och geografisk segregering i boendet. För en lyckad integrationsprocess framhävs också vikten av tillgång till offentlig service och social samvaro, samt till allmänna kommunikationer, för rörlighet och delaktighet i det omkringliggande samhället.

12. Barnomsorg och grundskola

12.1. Barnomsorg

Barnomsorgen i kommunerna styrs av barnomsorgslagen. Därtill har landskapsregeringen antagit grunder för förundervisningen för att möjliggöra en likvärdig utgångspunkt inför skolstarten för alla barn på Åland. För att vårdnadshavare och föräldrar ska kunna arbeta eller studera erbjuder kommunen barnomsorg för barn under skolåldern, antingen i daghem eller i familjedaghem. För barn med invandrarbakgrund är det viktigt att föräldrarna kan delta i språkundervisning och samtidigt känna trygghet gällande barnomsorgen.

Barnomsorgens målsättning är att ge barnen goda uppväxtvillkor i form av god omvårdnad, lekmöjligheter och en pedagogisk verksamhet som utgår ifrån barnets individuella behov. För barn med särskilda behov finns möjligheter till extra stöd och resurser. Också barn med annat hemspråk får extra stöd och resurser inom projektet ”Stöd till barn med annat modersmål än svenska”, vilket stöds av landskapsregeringen. Allt arbete sker i samarbete med vårdnadshavare. Vid behov samarbetar barnomsorgens personal med andra myndigheter så som ÅHS, olika terapeuter, psykologer med flera.

Barnomsorgspersonalen bör ha kunskaper i mångkulturalism. Under barnets inskolning i daghemsverksamheten är föräldrakontakten viktig. För att undvika missförstånd rekommenderas det att tolktjänster används i ett inledande skede.

Följande områden behöver särskilt klargöras för att starten i barnomsorgen ska bli lyckad:

- Hur har barnet haft det tidigare i sitt liv, har barnet svåra upplevelser som kan påverka barnets nya vardag i daghemmet?
- Finns, för barnet, viktiga personer kvar i hemlandet?
- Finns släkt och vänner på Åland?
- Vilken religion tillhör man i familjen och vad betyder det för vardagen i daghemmet?
- Familjens inställning till språkinläring och vilka språk talas i hemmet?
- Matvanor?
- Finns särskilda kulturvanor vad gäller klädsel som är viktigt för att barnet ska känna sig väl till mods?
- Inställningen till utflykter eller andra aktiviteter utanför daghemmet?

12.2. Förundervisning

Barnomsorgslagen ger rätt till minst 20 timmar förundervisning per vecka, året innan barnet börjar i skolan. En barnträdgårdslärare ansvarar för planering och genomförande av förundervisningen som har barnets förmågor, möjligheter och intressen som utgångspunkt. Med landskapsregeringens grunder för förundervisning som utgångspunkt gör varje daghem upp en arbetsplan för verksamheten. I förundervisningen ska barnet i enlighet med sina utvecklingsmässiga förutsättningar lära sig att lyssna, koncentrera sig, följa instruktioner, förstå regler och gränser, söka lösning på konflikter och ta ansvar för sina egna handlingar och samvaron i barngruppen. Daghemmet ska informera hemmen om arbetsplanen och om hur förundervisningen organiseras och genomförs.

12.3. Grundskolan

Undervisningen för barn med invandrarbakgrund ordnas inom ramen för den allmänna undervisningen, där eleverna får stöd utifrån sina individuella behov. Grundskolan ska ge en god allmänbildande grund för fortsatt utbildning och beredskap att möta ett föränderligt samhälle och arbetsliv.

Enligt den åländska grundskolelagen har elever rätt till undervisning enligt läroplanen och handledning under arbetsdagarna. Det är kommunen eller skolnämnden som beslutar om de lokala undervisningsarrangemangen. Undervisningen för inflyttade ordnas i form av stödundervisning som kommunerna erhåller ett särskilt landskapsbidrag för att anordna. Det har inte fastställts någon åländsk timfördelning eller lärokurs för undervisningen. För elever i grundskolan omfattar bidraget fem timmar per vecka och elev. För sexåringar som fortfarande

omfattas av barnomsorgen kan daghemmen/kommunen ansöka om bidrag från landskapsregeringen för språkstöd, men det är för tillfället inte specificerat per elev.

Undervisningsgrupperna bildas enligt elevernas åldrar och förutsättningar så att en hälsosam tillväxt och utveckling för eleverna främjas och säkerställer att målen i läroplanen och i elevernas egna studie- och integrationsplaner uppnås.

För unga med invandrabakgrund som inte fått grundskolans avgångsbetyg strävar man efter att ordna möjligheter för dessa unga att komplettera grundskolestudierna. I undervisningen integreras invandrade elever i förundervisningen eller grundskolan i undervisningsgrupper som motsvarar deras ålder på det sätt som fastställts i varje elevs egna studieplan/integrationsplan.

13. Socialservice

Invandrare och flyktingar får sin socialservice från samma servicepunkt som kommunens övriga medborgare. På grund av de åländska kommunernas litenhet finns ingen särskild byrå för utlänningsärenden.

Socialarbetets målsättning är att integrera invandrarklienterna i det åländska samhället och dess sätt att fungera, varför de får service enligt samma principer som övriga medborgare. Under de första besöken till socialkansliet får klienten information om socialskyddet och om sina rättigheter och skyldigheter. Särskilt i början är det viktigt att använda tolk för att förmedla informationen. Distanstolkning har visat sig fungera bra.

13.1. Det vuxensociala arbetet

Det vuxensociala arbetet koncentrerar sig på klienternas grundtrygghet och ekonomi. Kommunen bör utse en eller flera personer som koordinerar arbetet och bland annat ansvarar för hanteringen av utkomststöd. Klienterna vägleds till självständighet och en bättre kontroll över sitt liv. Information om missbrukarvård är också viktig. Liksom information om skyddsboende och annan service i samband med familjevåld. Arbetet sker i samarbete med bland annat hälsovården, AMS, FPA med flera. En invandrare som är arbetslös och som har registrerats som arbetssökande hos AMS har rätt till en integrationsplan. I integrationsplanen överenskommer man om den service och de tjänster som behövs för att stödja invandrarens möjligheter till språkundervisning och andra kunskaper och färdigheter som behövs i samhället och arbetslivet.

13.2. Handikappservice

Funktionshindrade invandrare behöver få information om vad som gäller allmänt om funktionshindrade personers rättigheter och service samt om olika myndigheters roll i samband med rehabilitering. Det är viktigt att betona att funktionshinder av olika slag inte behöver vara ett hinder för att kunna studera, arbeta, ha hobbyer och bilda familj. Också en funktionshindrad person ska kunna leva ett så fullgott liv som möjligt. Planerna och metoderna för integration av dess grupper ska vara jämlika och jämförbara med motsvarande grupper bland den övriga befolkningen.

13.3. Barnskydd

Service till barnfamiljer utgår ifrån det förebyggande arbete som finns tillgängligt för alla i form av barnomsorg, skola, fritid, rådgivning och stöd. Invandrabarn kan ha svåra erfarenheter bakom sig. Byte av hemland och kultur kan skapa extra press på ungdomar som ska balansera mellan hemmets kultur och det omkringliggande samhällets kultur. Det är inte ovanligt att svåra familjeproblem leder till klientrelationer inom barnskyddet. Kommunen behöver vara uppmärksam på att de öppna stödåtgärder som erbjuds via barnskyddet bör vara anpassade även för invandrarfamiljer. Till exempel gällande tillgången till stödpersoner och stödfamiljer för invandrabarn. I övrigt ska den plan som kommunen enligt barnskyddslagen är skyldig att utarbeta över kommunens verksamhet för att främja barns och unga personers välfärd och ordnandet av barnskyddet omfatta alla barn och unga oavsett bakgrund.

13.4. Äldreomsorg

Inom äldreomsorgen gäller samma sak för invandrare som för den övriga befolkningen, att utgående från behov och gällande lagstiftning utveckla och erbjuda en äldreomsorg som stöder de äldres självständiga livsföring. Kommunen erbjuder hemservice och olika typer av öppna stödtjänster i form av till exempel färdtjänst och matservice för äldre personer. Därtill finns olika former av serviceboenden och institutionsvård för dem som har störst vårdbehov. Ett särdrag i många kulturer och traditioner är att barnen tar hand om sina gamla föräldrar i högre grad än vad som är brukligt i det nordiska välfärdssamhället. Det är därför viktigt att invandrare får information om möjligheten att ansöka om stöd för närståendevård.

I framtiden behöver fokus sättas på personalens språkkunskaper för att bättre kunna svara mot inflyttade äldres behov av vård och omsorg. En positiv trend är att i takt med ökad inflyttning från andra länder ökar också andelen anställd personal med invandrabakgrund i vårdsektorn. En trend som behöver uppmuntras dels för att skapa förståelse för det mångkulturella samhället och dels för att patienter med invandrabakgrund ska förstå vårdsystemet lättare. Dessutom motverkas bristen på arbetskraft.

För att förebygga marginalisering behöver särskild uppmärksamhet riktas till sårbara grupper så som hemmamammor, funktionshindrade och äldre invandrare. För dessa grupper kan en kartläggning av de speciella behoven behöva göras för att framför allt främja den för integrationen så viktiga språkinläringen.

14. Hälso- och sjukvårdstjänster

Myndigheten Ålands hälso- och sjukvård ("ÅHS") ansvarar för den offentliga hälso- och sjukvården för hela landskapet Åland och är underställd landskapsregeringen. Hälso- och sjukvården omfattar hälsofrämjande verksamhet, primärvård och specialiserad sjukvård. Vården erbjuds till hela den bofasta befolkningen men även till besökare oavsett härkomst. ÅHS ska bland mycket annat arbeta för att främja och upprätthålla hälsa och välfärd för befolkningen, att minska hälsoskillnaderna mellan olika befolkningsgrupper, att säkerställa att hela befolkningen har rätt till sådan hälso- och sjukvård som vars och ens hälsotillstånd förutsätter. På Åland finns också tillgång till privat ordnad hälso- och sjukvård.

Hälso- och sjukvården är uppdelad i primärvård och specialiserad sjukvård. Primärvården är den grundläggande vården, medicinska behandlingen, omvårdnaden, förebyggande hälsoarbete och rehabilitering. Primärvården är inte avgränsad till vissa sjukdomar, åldersgrupper eller patientgrupper, utan den är öppen för alla. Primärvården kan man besöka utan remiss. Den specialiserade sjukvården får man besöka efter remiss från en läkare.

Inom den offentliga hälso- och sjukvården ställs höga krav på beredskap, resurser och särskild kompetens för att bemöta och hantera individer med olika bakgrunder. Hälsocentralen i Mariehamn har en utsedd kontaktperson som får information från kommunerna om invandrare som har anlänt till kommunen och som kommer att besöka hälsocentralen för en allmän hälsoundersökning. Kontaktpersonen på hälsocentralen koordinerar ärenden som anknyter till invandrarnas hälsoundersökningar. Hälsocentralen eller hälsomottagningen kallar klienten till hälsoundersökning så fort som möjligt.

Hälsoundersökningen berör alla kvotflyktingar och personer som fått asyl, som placerats i landskapet Åland. Till landskapet kan invandrare även anlända på annat sätt, till exempel genom återflyttning eller som en följd av äktenskap eller släktskap. Om invandrarna klart kommer från andra förhållanden än ett välfärdssamhälle i likhet med Finland, utförs en hälsoundersökning på samma sätt som för flyktingar och personer som har fått asyl. I hälsoundersökningen ska även en tolk delta, antingen på plats eller på distans. Hälsoundersökningen omfattar en kartläggning av klientens livsskeden, sociala bakgrund, allmänna hälsotillstånd, eventuella sjukdomar och mediciner samt tidigare vaccinationer. På basis av kartläggningen uppgörs en vårdplan för klienten.

Gemensamt för flyktingar och övriga invandrare är att de har lämnat sin hembygd för en ny och främmande språk- och kulturmiljö. Flyttningen innebär ofta stora förändringar och kan uppfattas som en kris, vilket ökar risken för psykiska svårigheter och för att problem uppstår.

Därtill kan invandrarna ha flera svåra erfarenheter i bagaget, så som förföljelse, krig och andra situationer där de befunnit sig i fara. Det är inte ovanligt med ångest, depression, känsla av isolering och främlingskap, osäkerhet om den egna identiteten och psykosomatiska symptom. Den inledande hälsoundersökningen för invandrare ska fungera som en första observation av eventuella psykiska svårigheter. Vid behov kan klienten hänvisas tid inom primärvården där en läkare bedömer patientens vårdbehov. Lindrigare psykiska svårigheter sköts inom primärvården, medan de psykiatriska tjänsterna för medelsvåra och svåra psykiska problem utgör specialistsjukvård och nås genom erhållen remiss från läkare.

Hälso- och sjukvården behöver ha beredskap för att kunna hantera även svåra trauman som antingen kan dyka upp omedelbart eller en tid efter ankomsten till Åland för invandrade personer med anledning av de tidigare erfarenheter och upplevelser som personerna bär med sig.

15. Medborgarinstitutet

15.1. SFI – intensivkurser i svenska för inflyttade

Kurserna i svenska för inflyttade (SFI-kurserna) är utbildningar för arbetssökande, så kallade sysselsättningsfrämjande utbildningar. Kurserna ordnas på uppdrag av Ålands landskapsregering och för att kunna antas till kursen måste man vara registrerad som arbetssökande vid AMS. Ytterligare krav är att man måste bo på Åland och vara införsäkrad vid FPA. Undervisningen förutsätter kunskaper i att läsa och skriva det latinska alfabetet.

Kurserna fokuserar på språk och kommunikation med tonvikt på språkfärdigheterna läsning, hörförståelse, tal och skrivning. Även kultur och samhällskunskap är en viktig del av kursinnehållet.

Kurserna finns på tre nivåer, vilka följer den europeiska nivåskalan för språk.

15.2. Allmänna kurser i svenska för inflyttade

De allmänna kurserna i svenska för inflyttade är öppna för alla. Kurserna är inte gratis, utan alla måste betala kursavgift och kursbok. Kurserna hålls på olika nivåer. Också specialkurser kan ordnas, till exempel konversationskurser, kurser i svenskt uttal och kurser som förbereder för Allmänna språkexamina. Även på landsbygden och i skärgården ordnas allmänna kurser i svenska för inflyttade.

15.3. Svenska i arbete

Kurserna ”Svenska i arbete” ordnas på uppdrag av Ålands landskapsregering. Undervisningen sker delvis på av arbetsgivaren betald arbetstid och delvis på den anställdas fritid. Utbildningen är avgiftsfri för de studerande.

Undervisningen hålls i mindre grupper och studieinnehållet anpassas till de anställdas kunskapsnivå och behov. Vardagssvenska kompletteras med arbetsplatsvokabulär i den mån det behövs. Undervisningen planeras i samråd med arbetsgivaren och de anställda och sker på arbetsplatsen om inte annat överenskommit. Arbetsgivaren ställer undervisningsutrymmen gratis till utbildarens förfogande.

15.4. Svenska för personer som inte kan läsa och skriva det latinska alfabetet

Nybörjarkurs i svenska för inflyttade vuxna som inte kan läsa och skriva det latinska alfabetet ordnas för att de studerande ska kunna antas till en SFI-utbildning efter kursen.

15.5. Kurser för kvotflyktingar

Medis har ordnat uppdragsutbildningar i svenska för kvotflyktingar vid behov.

15.6. Informationskontoret Kompassen

På Medis verkar ett informationskontor, ”Kompassen”, för inflyttade. På Kompassen kan inflyttade få hjälp med att orientera sig i det åländska samhället. Kompassen verkar på uppdrag av Ålands landskapsregering.

15.7. Allmänna språkexamen i svenska som främmande språk

Allmänna språkexamen är ett nationellt språkprov som testar hörförståelse, textförståelse, tal och skrivning. På Medis kan man avlägga provet på grundnivå och mellannivå. Ett godkänt prov på mellannivån motsvarar språkkravet för finskt medborgarskap.

16. Tolk- och översättningstjänster

Det är bäst att använda tolk när personer som har fått internationellt skydd har att göra med myndigheter. När de nya kommuninvånarna är kvotflyktingar känner man oftast till deras språk på förhand och kan bereda sig på situationen genom att skaffa tolkar som behärskar språket i fråga. För dem som på eget initiativ flyttar till Åland är situationen en annan, det tar förmodligen tid att reda ut vilket språk det är bäst att kommunicera på och när tolkar är tillgängliga.

16.1. Myndigheten ska ordna tolkningen

På Åland reglerar förvaltningslagen (ÅFS 2008:9) en allmän serviceskyldighet (5 §), krav på gott språkbruk (6 §) och tolkning (23 §). Den omfattar landskaps- och kommunalförvaltning som ska anlita tolk i ett ärende som har inletts av myndigheten, om en part är allvarligt hörsel- eller talskadad och inte kan göra sig förstådd. Tolk bör även anlitas i ett ärende som har inletts av en myndighet, om en part inte behärskar svenska, om det är skäligt med hänsyn till ärendets natur och parternas förmåga att ta del av handlingarna.

16.2. Distanstolkning att rekommendera

Tolken behöver inte nödvändigtvis befinna sig på samma plats som parterna, utan distanstolkning via telefon eller video kan användas beroende på situation. För att undvika resekostnader och restid är distanstolkning att rekommendera, eftersom det finns ganska få personer som tolkar ovanliga språk i landet. Därför krävs det bra förhandsplanering för att ordna det inledande mottagandet och att man bokar tolkar i förväg. Tolkarna förmedlas av tolkcentralerna, som finns på olika håll i Finland. På Åland har man även erfarenhet av att anlita Semantix i Sverige.

16.3. Kamrathandledare

Om det sedan tidigare finns personer på orten som talar samma språk kan de användas som kamrathandledare men inte som tolkar. En granne eller vän kan vara kamrathandledare bara när man sköter vardagliga och enkla saker, som att gå till affären eller under fritidsaktiviteter. När man uträttar ärenden vid myndigheter eller går till hälsovårdscentralen använder man alltid tolk. Tolkning ska skötas av proffs.

17. Kultur, fritid, ungdom och idrott

Den kommunala kultur- och fritidssektorn fyller en viktig funktion i integrationsprocessen. I kulturverksamhet kan ingå musei- och utställningsverksamhet, teater-, dans- och cirkusverksamhet, musikverksamhet samt övrig kulturverksamhet.

De allmänna biblioteken ska tillgodose allmänhetens behov av kunskap, bildning och förströelse och varje kommun ska enligt lag upprätthålla ett allmänt bibliotek, som hålls öppet för samtliga kommuninvånare.

Ungdomsarbete stärker uppväxtvillkoren för unga och stärker deras självbild. I kommunerna erbjuds olika verksamheter för ungdomar, endera i egen regi eller i samarbete med andra kommuner, eller tillsammans med frivillig- och nätverksaktörer.

Idrottsarbetet skapar förutsättningar för invånarna att utöva motion, idrott och annan fritidsverksamhet i syfte att förbättra deras kondition och välmående. Föreningar som ordnar ungdoms- och/eller idrottsverksamhet kan ges kommunalt stöd i olika former.

18. Övriga aktörer

18.1. Föreningar och församlingar

Frivilliga föreningar och församlingar i samhället kan erbjuda en meningsfull fritidssysselsättning och utgöra en förenande länk mellan olika befolkningsgrupper och har därför en viktig roll i integrationsprocessen. Runtom på Åland och i kommunerna verkar olika idrotts-, ungdoms-, hembygds- och åtskilliga andra aktivitets- och intresseföreningar. Dessutom finns hjälporganisationer såsom Folkhälsan, Röda Korset och Emmaus, vilka alla kan spela stor roll i främjandet av integrationen och det praktiska genomförandet av flyktingmottagningen. Gemensamt för alla dessa föreningar och organisationer är dock att de inte har något formellt ansvar, utan arbetet baserar sig på frivillighet. Ålands mångkulturella förening är en invandrarförening med säte i Mariehamn, med syfte att främja interkulturellt samarbete och förmedla information om de olika kulturer som är representerade på Åland.

18.2. Folkpensionsanstalten

Folkpensionsanstalten (FPA) sköter om den sociala grundtryggheten för alla som bor på Åland, även de som flyttat från ett annat land. För tillfället finns inte någon speciell kundbetjäning för invandrare hos FPA i Mariehamn. FPA tar emot ansökningar om social trygghet och ger råd i frågor som berör den sociala tryggheten och förmånerna. Innan ansökan

görs ska kunden ha ett finskt personnummer samt uppehållstillstånd eller intyg för uppehållsrätt. FPA:s blanketter finns på svenska, engelska och finska. Broschyrer om flyttning till Finland finns förutom dessa tre språk även på ryska och estniska. Ansökan om social trygghet avgörs av det internationella centret inom FPA och är grunden till övriga sociala förmåner.

Personer som kommit i egenskap av flyktingar och beviljats uppehållstillstånd eller asyl upptas i den sociala tryggheten i Finland, om de har för avsikt att bosätta sig stadigvarande i Finland och dessutom har beviljats ett års uppehållstillstånd. Asylsökande omfattas dock inte av det finländska socialtrygghetssystemet under den tid som deras ansökan behandlas.

Den som har kommit till Finland som kvotflykting omfattas av den sociala tryggheten i Finland från och med flyttningsdagen. Däremot anses en person inte flytta permanent till landet om den beviljas uppehållstillstånd på grund av tillfälligt skyddsbehov eller annan motsvarande orsak, varvid personen inte heller upptas i den sociala tryggheten i Finland.

18.3. Migrationsverket och polisen

Behörig myndighet i invandrar- och utlänningsärenden är Migrationsverket (Migri). Polisens roll är att samla och sammanställa information åt Migri, som fattar beslut i ärendet. Polismyndigheterna sköter uppehållstillstånd för europeiska invandrare och även förlängning av samtliga uppehållstillstånd, arbetstillstånd, medborgaransökningar, asylansökningar samt övriga resedokument som till exempel pass. Polisen samarbetar kring dessa ärenden med berörda myndigheter. På polisens hemsidor ges information på olika språk.

18.4. Magistraten

Magistraterna är den del av den statliga lokalförvaltningen som sköter om folkbokföringen. Vid magistraten på statens ämbetshus får den inflyttade ett socialskyddssignum samt det görs en anteckning om tillfällig eller varaktig hemkommun. Flyttningsanmälan kan göras till magistraten eller via Posten.

18.5. Skattebyrån

Vid skattebyrån i ämbetshuset i Mariehamn får den inflyttade ett skattekort eller ett källskattekort, beroende på arbetes karaktär. Vid skattebyrån finns också information om skatteavtal mellan olika länder.

19. Befolkning och språk på Åland i dag

Enligt Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB, 2014) har Åland ca 29 000 invånare, och en befolkningstäthet motsvarande den för hela Finland. Trots sitt geografiska läge och topografiska förutsättningar som ett skärgårdssamhälle har landskapet en växande befolkning, främst tack vare nettoflyttningen. De vanligaste områdena som man flyttar till Åland ifrån, förutom Norden, är Baltikum, Ryssland och Mellanöstern. Den vanligaste åldern på de inflyttade är 30-39 år, alltså arbetsför ålder. Inflyttningen har ökat de senaste 15 åren.

En anmärkningsvärt stor andel av Ålands befolkning har härkomst utanför Åland. Vid utgången av år 2015 hade knappt 2/3 av befolkningen födelseort på Åland. Nära 20 procent var födda i övriga Finland och åtta procent i Sverige. Mer än 7 procent av befolkningen hade sitt ursprung från platser utanför Norden. Sett över tid är trenden att flyttningsnettot gentemot Finland minskar, medan det ökar kraftigt gentemot länder utanför Norden.

Ålänningarna har idag 65 olika modersmål och de inflyttade kommer från 108 olika länder med 81 olika medborgarskap. De 860 personer som flyttade till Åland år 2015 kom från 44 olika länder, varav 18 utanför Europa (56 personer). Antalet utländska medborgare har mer än fördubblats under 2000-talet. För 2015 gällde att av totalt nästan 2 152 personer födda utanför Norden var 504 av dessa födda i Baltikum, 864 i övriga Europa, över 431 i Asien och 353 i andra delar av världen, eller med okänt ursprungsland.

Ålands demografiska utveckling, med ökande antal och andelar av befolkningen med ursprung utanför Norden och Europa, ställer ökade krav på aktiva och välfungerande integrationsprocesser och integrationsberedskap.

20. Åland ur invandrarens synvinkel

Åland och det åländska samhället skiljer sig på många sätt från den omvärld i vilken många inflyttare har sitt ursprung. Landskapet utgör en liten, tämligen geografiskt isolerad och glesbefolkad region, utan närhet till någon större stad eller befolkningskoncentration. Det är ett skärgårdssamhälle och präglas även i förhållande till den närmaste omvärlden av ett högt välstånd, men också av en utmärkande småskalighet.

Såväl Åland som övriga Norden kan för individer från andra delar av världen te sig annorlunda även i fråga om politik, ekonomi, administration och religion samt sociala och kulturella mönster med mera. Även klimat samt topografisk och fysisk miljö kan skilja stort från vad man är van vid hemifrån. Upplevda olikheter kan i mottagnings- och integrationssammanhang behöva beaktas och finnas beredskap att hantera.

21. Åtgärder för framtiden

Kommunens integrationsprogram kan vara av en övergripande karaktär, med målsättningar, riktlinjer och mer eller mindre konkreta åtgärder för att främja integration av invandrare i allmänhet. I det fall kommunen aktivt går in för att ta emot nyanlända flyktingar, förutsätts dock mer precisa åtgärder och mer omfattande beredskap på samtliga områden.

Mottagande av flyktingar ställer stora krav på resurser och kompetens hos mottagande kommun och samhälle i övrigt. Flyktingar kommer inte sällan direkt från avlägsna platser med hög grad av oro, konflikter och utsatthet. Där kan finnas olika slags behov av mer eller mindre akut karaktär, som måste hanteras innan en aktiv integrationsprocess kan bli aktuell.

En lyckad integrationsprocess ställer höga krav på de individuella integrationsplaner som upprättas av kommunen och/eller AMS, beroende på den enskilde invandrarens eller det invandrade hushållets förutsättningar och behov. Integration sker bäst genom etablering i samhället, genom arbete och genom att lära sig svenska så snabbt som möjligt.

Det kommunala programmet för integrationsfrämjande ska följas upp och uppdateras minst vart fjärde år. I samband med uppföljningen kan förslagsvis invandrarnas och flyktingarnas erfarenheter samlas in i form av enkätundersökning eller via intervju. På samma sätt kan olika samarbetspartners utvärdera sina erfarenheter. Beroende på eventuell förändring i upplevda behov kan bland annat konkretiseringar och förtydliganden behövas gällande de olika delarna i programmet.

Ytterligare läsning

Manual med praktisk information för mottagande kommuner vid en framtida flyktingmottagning på Åland (mars 2014, LR), med checklista, juridiskt ramverk, ansvar, finansiering, resursmaterial mm.

<http://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/page/manual-flyktingmottagning-aland-mars-2014.pdf>

<http://www.regeringen.ax/demokrati-hallbarhet/integration> (länk till lag, tillämpningsanvisning, LR:s integrationsprogram mm).